

ПОСТАТІ

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИЙ МІНІСТР УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ МИХАЙЛО БІЛИНСЬКИЙ

Юрій КАЛІБЕРДА,

кандидат історичних наук, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ДФ ВМУРоЛ «Україна», м. Дніпропетровськ

Калиберда Юрій. *Військово-морський міністр УНР Михайло Білинський.*

У статті розглядається життєвий шлях та військово-політична діяльність українського політичного, військового діяча, борця за незалежність України, Морського міністра уряду Української Народної Республіки, контр-адмірала Михайла Білинського.

Ключові слова: *Визвольні змагання в Україні (1917–1921 рр.), Українська Народна Республіка.*

Калиберда Юрій. *Военно-морской министр УНР Михаил Белинский.*

В статье рассматривается жизненный путь и военно-политическая деятельность украинского политического, военного деятеля, борца за независимость Украины, Морского министра правительства Украинской Народной Республики, контр-адмирала Михаила Белинского.

Ключевые слова: *Освободительная война в Украине (1917–1921 рр.), Украинская Народная Республика.*

Kalybarda Juri. *Minister of Marine Ukrainian People's Republic Mikhail Belinsky.*

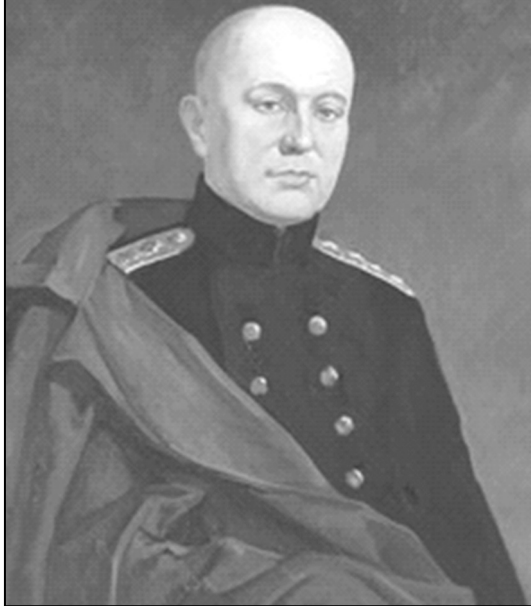
The article deals with life's path and military-political activity of Ukrainian political and military leader, a fighter for the independence of Ukraine, Minister of Marine UKRAINIAN government People's Republic of Rear-Admiral Mikhail Ivanovich Belinsky.

Keywords: *The War in Ukraine (1917–1921 pp.), Ukrainian People's Republic.*

Білінський Михайло (1882–1921), один із організаторів Морського Міністерства; 1919 р. – морський міністр УНР і начальник морського генерального штабу, 1920–21 рр. – міністр внутр. справ УНР; загинув у бою під час другого Зимового походу», – таку коротку і лаконічну інформацію ми можемо прочитати про одного з видатних фундаторів військово-морського флоту України доби Визвольних змагань (1917–1921 рр.) на сторінках першого тому Енциклопедії Українознавства, ім'я якого до недавнього часу було невідомим для більшості наших співвітчизників на пострадянському просторі [4, т. 1, 130].

За свідченнями багатьох учасників тих подій Михайло Іванович Білінський був рідкісною людиною, що в своїй особі вдало поєднував палкий патріотизм і глибокі політичні переконання з висококласною військовою майстерністю і професіоналізмом, самовідданість і звитягу з героїзмом і готовністю на самопожертву в ім'я своєї Батьківщини та справи, якій він до останнього подиху віддано служив.

*Контр-адмірал УНР Михайло Білінський
04.11.1888 – 17.11.1921*

За своїми поглядами це був великий оптиміст, новатор-ентузіаст та державник-таласократ, який не тільки щиро вірив у майбутнє України як могутньої морської держави, але і встиг чимало зробити корисного для цього в надзвичайно короткий, відпущений йому історією термін.

Майбутній міністр народився 17(4) листопада 1882 року в родині заможного землевласника (дідича) у селі Драбова-Барятинське на Золотонощині Полтавської губернії [6, 41; 9, 169; 15, 17].

Про дитячі та юнацькі роки майже нічого невідомо. Батьки намагалися дати Михайлові добру освіту. Тому після закінчення Полтавської класичної гімназії він навчається у Лазаревському інституті східних мов. Проте хлопець мріяв про морську службу, яку він у 1904 року розпочинає юнкером Балтійського флоту Морського корпусу в Санкт-Петербурзі.

На той час це був один з престижних військово-морських навчальних закладів в Росії. В ньому навчались переважно діти дворян, які після однорічного загального та трьохрічного училищного курсу ставали морськими офіцерами [2, 140].

В 1909 році М. Білінський успішно закінчує Морський корпус гардемарином і після практичного плавання отримує перше офіцерське звання – «мічман». Але на цьому його коротка військова служба на той час закінчується – він подає у відставку і розпочинає свою «службу чиновником в міністерстві фінансів, спершу в Самарі, а потім у Петербурзі» [9, 169].

Так, адмірал В. Савченко-Більський (1867–1957) у своїх спогадах згадував, що молодий високоосвічений морський офіцер «серед службовців міністерства... був улюбленим та поважним товаришем» [9, 169].

Життєвий шлях Михайла Івановича змінюється з початком Першої світової війни 1914–1918 років. Як військовозобов'язаний (офіцер запасу), він був призваний для проходження військово-морської служби до Балтійського флоту на міноносець «Буй-

ний» (на якому розпочиналася його військова кар'єра).

6 грудня 1916 року за зразкову службу одночасно з підвищенням у військовому званні тепер вже лейтенант флоту М. Білинський одночасно отримав і посаду помічника командира 2-го Балтійського флотського екіпажу [6, 41; 9, 169].

Після Лютневої революції 1917 року на Балтійському флоті розгорнувся український військовий рух. Зусиллями моряків-українців постає «Український військово-морський революційний Штаб Балтійської Фльоти». В його організації та роботі активну участь брали майбутні українські адмірالی М. Білинський та С. Шрамченко (1893–1958) [5, 433].

Серед учасників цього штабу «виникла ідея українізувати команди крейсера «Світлана», ескадрових міноносців «Україна», «Гайдамак» та ін. і, піднявши синьо-жовтий прапор, перепровадити їх в Чорне море» [16, 149]. Проте цим планам на заваді став Жовтневий (1917 р.) більшовицький переворот.

20 грудня 1917 року Михайло Іванович з великими труднощами повертається до Києва. Разом з адміралом В. Савченко-Більським він стає активним організатором «Українського генерального секретарства морських справ», яке постало 22 грудня 1917 року на чолі з Д. Антоновичем (1877–1945). 26 грудня 1917 року був призначений директором контрольного департаменту Секретаріату морських справ Центральної Ради [15, 43–44].

Проте загальне погіршення ситуації в Україні у зв'язку з початком Першої українсько-більшовицької війни 1917–1918 років не дало можливості у повному обсязі розкритись організаторським здібностям майбутнього міністра.

Після звільнення Києва від більшовиків у березні 1918 року Михайло Білинський, як висококласний військовий фахівець, був відряджений до Берліну в справі підписання Берестейського мирного договору між

Українською Народною Республікою (УНР) та Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія та Туреччина) [9, 169].

За часи правління гетьмана П. Скоропадського Михайло Іванович обіймав посаду помічника начальника Головної господарчої управи Морського міністра Української Держави [11, 43–44]. У травні-жовтні 1918 року входив до складу української делегації на чолі з С. Шелухіним, яка вела переговори про умови підписання мирного договору з Радянською Росією [3, 59].

Як людина патріотичного напрямку та державного масштабу, Михайло Білинський категорично не погоджується з проросійським курсом гетьмана Павла Скоропадського. 16 липня 1918 року він вступає до складу Української партії соціалістів-самостійників (УПСС) і бере участь у підготовці антигетьманського повстання.

На з'їзді УПСС, який відбувся у березні 1918 року, він був обраний до її центрального комітету, представляв праве крило самостійників. На партійних засіданнях і зборах неодноразово піднімав питання про перейменування Української партії соціалістів-самостійників на Українську Народну Партію (УНП) [9, 170].

З 26 грудня 1918 до 9 квітня 1919 року Михайло Іванович Білинський морський міністр Української Народної Республіки в урядах, які очолювали В. Чеховський та С. Остапенко [3, 59].

Це був період найвищого творчого підйому та працездатності Михайла Білинського. Першим кроком нового міністра стало успішне вирішення відомчого конфлікту, що виник між новопризначеним до Морського міністерства революційним урядом Директорії політичним комісаром Акимовим та заступником морського міністра контр-адміралом М. Остроградським. Старший лейтенант флоту М. Білинський, не вагаючись негайно усунув від влади малокомпетентного комісара [6, 155].

За короткий термін свого перебування в посаді Михайло Івановичу вдалося згур-

тувати навколо себе висококваліфікований колектив патріотів-однодумців, які, незважаючи на складні умови і обставини того часу встигли закласти міцну основу розбудови військового флоту України.

Перелік того, що було зроблено Морським міністерством УНР на чолі з М. Білинським і сьогодні вражає військових фахівців своєю грандіозністю і масштабністю запланованого, неординарністю та сміливістю його виконавців по втіленню наміченого у життя.

Не відкидаючи всього напрацьованого щодо будівництва українського флоту за часів Гетьманату, протягом кількох тижнів був прийнятий закон про штати Морського міністерства, закон про Гардемаринську школу, яка повинна була відкритися з 1 жовтня 1919 року [5, 585–586; 6, 155].

Основою законодавчої бази по розбудові українського військового флоту стало прийняття 25 січня 1919 року «Закону про флот», до складу якого входили також морська авіація та морська піхота [8, 125].

Згідно цього закону український військовий флот повинен був складатися з бойових та допоміжних кораблів усіх типів. Його основу мали скласти кораблі колишнього російського Чорноморського флоту, а також лінійний корабель, 4 крейсери, 12 есмінців та 8 підводних човнів, які будувались на корабельних верфях Миколаївського порту [6, 156]. Планувалось поповнення флоту і за рахунок переходу під український прапор частини кораблів Балтійського флоту, більшість екіпажів яких складали українці.

Показово, що цей закон також передбачав створення необхідної системи берегової безпеки і зв'язку, відділу гідроавіації, системи морської берегової охорони, належної кількості допоміжних частин флоту тощо.

Особовий склад Військово-Морських сил України чисельно повинен був складатися з 800 старшин і 12500 матросів, з яких у 1919 році потрібно було укомплектувати 400 старшин і 4500 матросів, а решту – у 1920 році. На розвиток флоту уряд Директорії УНР з 1 січня 1919 року виділив на

рахунок Морського міністерства кошти у розмірі 100 млн. грн. [6, 156].

Енергії морського міністра не спинили навіть окупація військами Антанти узбережжя Чорного та Азовського морів та захоплення більшовиками Києва. М. Білинський виступив з ініціативою створення Приморського фронту, до якого б входили берегова смуга Чорного моря з фортецею Очаків, портами Миколаїв та Херсон та 75-верстовою зоною оборони навколо них [16, 156].

Для реалізації цього задуму Морське міністерство приступило до формування полків морської піхоти. Кращим людським матеріалом для морської піхоти на думку українського морського керівництва повинні були стати карпатські гуцули, які були обізнані на сплавланні лісу гірськими річками [14]. За погодженням з керівництвом Західної області Української Народної Республіки (ЗОУНР), уряд Директорії виділив кредити для повернення галичан, які проходили службу у військово-морських силах Австро-Угорщини.

Навесні 1919 року зусиллями Морського міністерства завершилось комплектування 1-го Гуцульського полку морської піхоти на Львівщині.

В червні того ж року його особовий склад прийняв бойове хрещення у боях з більшовиками під Волочиськом. Трохи пізніше в Кам'янець-Подільському був сформований 2-й і було розпочато формування 3-го Гуцульських полків морської піхоти, які невдовзі всі разом склали Першу дивізію морської піхоти [8, 3-4].

Проте на заваді подальшому успішному виконанні обов'язків морського міністра стає зміна внутрішньополітичного курсу Директорії Української Народної Республіки. У зв'язку з приходом 9 квітня 1919 року нового уряду на чолі з Б. Матросом, який складався виключно з представників українських соціалістичних партій лівого напрямку, Михайло Білинський на знак протесту подає у відставку. І з 24 квітня того ж року приступає до виконання обов'язків командира Першої дивізії морської піхоти.

Протягом 1919 року, як командир дивізії, разом зі своїми товаришами і підлеглими воює на фронті з більшовиками, займається формуванням нових військових частин. Саме з цього часу його особиста доля нерозривно пов'язана з долею Армії Української Народної Республіки, оперативному командуванню якої підпорядковувалась його дивізія морської піхоти. Але душа справжнього моряка весь час сумує за флотською справою.

В 1920–1921 роках Михайло Іванович Білинський виконує обов'язки міністра внутрішніх справ в урядах В. Прокоповича та А. Лівницького. Разом з іншими її міністрами з березня 1920 року стає членом Вищої Військової Ради (ВВР) Армії УНР [17, арк. 73]. Після підписання 21 квітня 1920 року Варшавського договору між УНР та Польщею, бере участь у спільному наступі українсько-польських військ на Київ.

Про настрої Михайла Івановича того часу красномовно говорять строки з його листа до адмірала В. Савченко-Більського, написані ним у квітні-травні 1920 року: «Не гнівайтесь на мене, дорогий Володимире Олександровичу, що я відходжу від праці в морських справах, – з сумом та надією звертається М. Білинський до свого бойового товариша й однодумця. – Гадаю, що це часово, гадаю, що коли ми будемо наближатися до Одеси й почуємо радісний рев нашого Синього Моря; наколи буде відокремлене Морське міністерство і я одержу в ньому відповідну посаду, – то невідкладно повернусь до попередньої праці» [9, 170].

В результаті останніх жорстоких і нерівних боїв з Червоною армією на Поділлі 21 листопада 1920 року Армія УНР переходить Збруч і опиняється на території Польщі. Тисячі українських військовиків потрапляють в табори для інтернованих. Серед них і старший лейтенант флоту Михайло Білинський.

Обеззброєні, але нескорені українські вояки горять бажанням повернутись в Україну і разом з партизанами-повстанцями про-

довжити збройну боротьбу за українську державність.

Таємно від польської влади з інтернованих у табори українських старшин та вояків формується Повстанська Армія на чолі з генералом Ю. Тютюнником (1891–1929), яка починає підготовку до Другого Зимового походу на територію радянської України. 2 листопада відбуваються останні призначення і Михайло Білинський отримує посаду начальника постачання армії [10, 99].

Крім того під час самої бойової операції за браком досвідчених старшин він за

*Білинський Михайло, фото 1919 року
(За Державність. – Каліш. – 1932. – Ч. 3)*

сумісництвом обіймав і посаду начальника цивільного управління штабу Київської дивізії Волинської групи [1, 78]. Разом з простими вояками М. Білинський мужньо виносив всі військові труднощі, що випали на долю учасників Другого Зимового походу.

Проте з перших днів походу Волинська група на чолі з генерал-хорунжим Ю. Тютюнником після успішного захоплення Коростеня вимушена була постійно відриватися від червоної кінноти і вступати в чисельні збройні сутички з ворогом. Під час однієї з таких сутичок, яка відбулась 12 листопада 1921 року, в момент переправи через річку Тетерев біля села Городське, «були поранені підполковник Лушпенко і старший лейтенант Михайло Білинський [7, 18a]. Але Михайло Іванович не покинув свого посту і залишився у строю, своїм прикладом підбадьорюючи підлеглих.

Під натиском переважаючих сил противника українські частини змушені були відступати до українсько-польського кордону. В районі м. Базар (тепер Житомирська обл.) Волинська група потрапила в пастку

і була оточена більшовицькою кавалерією Г. Котовського.

Не бажаючи потрапити живим до рук більшовиків, декілька українських старшин після відчайдушного спротиву наклали на себе руки. Серед них був і колишній морський міністр Української Народної Республіки Михайло Білинський, якому в той день виповнилось 39 років.

Як стверджують у своїх мемуарах учасники тих трагічних подій, Михайло Білинський під час цього трагічного бою з групою вояків прикривав обоз з пораненими, який переправлявся через річку Звіздаль. Не маючи можливості стримати наступ багаточисельного ворога, важко поранений Михайло Іванович пішов на відчайдушний крок: «застрелив зі свого браунінга двох москалів, а останню кулю пустив собі в лоб» [12, 152].

Останки героя наступного дня таємно були поховані місцевими селянами за цвинтарем с. Міньки, де вони перебувають і наданий час. Посмертно Михайлові Білинському було присвоєно військове звання конрт-адмірал.

ДЖЕРЕЛА

1. Верига В. Листопадовий рейд. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1995. – 192 с.
2. Волков С. В. Русский офицерский корпус. – М. : Воениздат, 1993. – 368 с.
3. Довідник з історії України. Т. 1. (А–Й). / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. – Київ : Генеза, 1993. – 239 с.
4. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина: У 10-ти т. / Гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. – Париж–Нью-Йорк : Наукове т-во ім. Шевченка, 1955–1984. – 4015 с.
5. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Крип'якевич І., Гнатюк Б., Стефанів З. та ін. – 4-е вид. змін. і доп. – Львів : Світ, 1992. – 712 с.
6. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірالی / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів; Харків : «Видавництво Сага», 2007. – 244 с.
7. Отмарштайн Ю. До історії повстанчого рейду ген.-хор. Ю. Тютюнника в листопаді 1921 р. Доклад Головному Отаманові // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 7-8. – С. 17–20.
8. Петренко І. Дещо з історії «1-го Гуцульського полку морської піхоти» // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1934. – Ч. 2. – С. 3–5.
9. Савченко-Більський В. Старший лейтенант флоту Михайло Білинський // Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. – Київ : Фондація ім. О. Ольжича, 1995. – С. 169–172.

10. Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена. Інтернована Армія УНР у таборах Польщі і Румунії (1921–1924 рр.) – Київ–Філадельфія : Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. – 187 с.
11. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. – К. : Темпора, 2007. – 536 с.
12. Чижевський М. 15 діб на окупованій Москвою Україні // За Державність. – 1932. – № 3. С. 140–155.
13. Шрамченко С. Закон про державну українську флоту та його виконавці // За Державність. – 1935. – С. 124–136.
14. Шрамченко С. Українська морська піхота в рр. 1917–1921 // Літопис Червоної Калини, 1934. – Ч. II. – С. 13–16.
15. Шрамченко С. Український Морський Міністр Старший Лейтенант флоту М. І. Білінський // Літопис Червоної Калини. – Львів. – 1932. – Ч. 9. – С. 17–20.
16. Якимович Б. Збройні Сили України. Нарис історії. – Львів, 1996. – 359 с.
17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), м. Київ. – Ф. 1075 (Військове міністерство УНР), оп. 2, спр. 535.